

SZEMETESKUKÁK SZENT JOHANNÁJA

JÓDAL RÓZSA

Hogy Jankával történt, vagy éppen történik valami, az akkor tudatosult igazán az ismerőseiben, amikor egy légiriadó alkalmával vagy fél tucat kóbor kutyával jelent meg az óvóhelyen. A csontig/velőig ható, állandó belső remegéssel várt jelentkezésekor mégis mindig váratlan, megszokhatatlan sokként megélt szirénavijjogás meg-megújuló hullámai, a gyerekbömbölés, az általános, lázas helyezkedés, nyöszörgés, sivalkodás, a táskarádiókból áradó félelmetesebbnél félelmetesebb hírek, az egymást taszigálás, riogatás, ócsárlás és fenyegetések közepette Janka és istápoltojai kezdetben belevesztek a tömegbe. Csak amikor már megcsendesült, megülepedett a zaj, akkor fordult a bentlevők figyelme jobban egymás felé. Először egy cigányasszonyt kezdtek gyerekestül arrább lökdönsni, mondván, táguljon a közelükből, nem óhajtának se tetvesek, se rühösek lenni. Az asszony persze nem hagyta magát, ordítozni, átkozódni kezdett, ő is ember, sivalkodta, verjen meg benneteket az Isten, ha még ilyenkor is a bőröm színébe, a cigányságomba akaszkodtok, nem látjátok, hogy gyereket várok, s csak azért is beljebb nyomult, ragyogó szemű, szutykos kis purdéit a nagy, feszülő hasa előtt tolvá. De a fölizgatott tömegnek áldozat kellett, valaki, akin a rémületüket, a kétségbeesésüket levezethetik. Az egyik sarokban magyarul pusmogtak. Mint a héják, csaptak le a két öregecske nőre. „Ti meg mit kerestek itt? Menjetek haza!” Azok értetlenül pislogtak gomba alakú, szemmel láthatóan házi „gyártmányú” kötött gyapjúsapkáik alól. Barát-nőknek látszottak. „Haza? Hiszen éppen most szaladtunk le a lakásból, akárcsak önök.” „Csak ne játsszátok meg magatokat! Nagyon jól tud-

játok, mire gondolok! Van nektek külön országotok. Sipirc oda, ne itt rontsátok nekem a levegőt, úgysis kevés a hely.” Vérhullám öntötte el a fiatalabb kötött sapkás arcát. „Nekem már az ükapám is . . . a szép-apám is itt szántotta . . . ezt a . . . éppen ezt a földet!” dadogta felindultságában, amikor elvakkantotta magát egy kutya. Mindannyian odakapták a fejüket.

Janka egy sarokban hervadozott, s körülötte egy seregnyi kutya. Eddig nem voltak együtt, a nagy loholásban, helyezkedésben az ebek ott húzódtak, lapultak meg, ahol éppen hely volt. Idővel azonban lassan, de szívósan kezdtek a közelébe szüremkedni, tolakodni. Akadt köztük mindenféle: vörhenyes színű tacskozó, gubancos szőrű kuvasz, szabályosan metszett fülű, okos tekintetű vizsla, tarka korcs és egy nagy testű, loboncos farkú, de csontsovány farkaskutya is. Az vakkantott az előbb. Talán enni kért. Vagy csak elégedettségét nyilvánította, hogy melegben van, emberek között van, majdnem úgy, mint egykor, amikor még gondoskodó gazdái voltak.

Ha a tekintetek ölni tudnának, akkor Janka kutyástul ott múlt volna ki, ott terült volna el holtan gyűlölködő kereszttüzekben. „Hát ezek . . . hogyan . . . ki . . . kifelé . . . mars . . . dzukele . . . da im jebem majku . . . Kíék ezek a döögök? Meg vagy te hibbanva? Idehozod ezeket az átkokat? Ide?? Ahova a gyerekeink se férnek be? . . . Ezeket a dögvészeket, leprafészkeket, bacilusgazdákat, galandférges, fosos szarháziakat, te, te, azonnal . . . hogy azt a . . .” Ha nem fújják le a riadót, és Janka nem rohan ki ész nélkül kutyástul a légópince éppen csak megnyíló ajtaján, talán széttépi, eltapossák, meglincselik őket.

Janka, nyomában a kutyákkal, lehajtott fejjel, megalázottan sietett hazafelé. Rendetlen, útszéli „menetük” nem keltett feltűnést, hiszen a kihalt, elhanyagolt utcák tele voltak a nincstelenség miatt kicsapott, kóborrá lett – sokszor pedigrés – négy lábúakkal, ugyanakkor a háborús újgazdagok frissen, potom pénzért felvásárolt és emeletes palotacsodává bővített, átvarázsolt új otthonainak elegáns vaskerítései mögött is kutyák – külön tanfolyamokon kiképzett – véredek, rottweilerek, pitbullok és társaik szűkölték, nyúszítottak, csaholtak, és vérszomjasan kapdostak az elhaladók felé, akik miattuk fokozatosan le is szoktak a gyalogjárdán való közlekedésről, s dobogó szívvel, meghunyászkodva a kocsúton közlekedtek. A város lassan a kutyák városa, kutyák birodalma lett.

Amikor megállt a még mindig a sajátjának tartott házrésze előtt, a kutyák is megtorpantak. Nézték egymást.

Már elég régóta, talán maga sem tudta, mióta – megözvegyülésétől, a gyerekek „kirepülésétől”, vagy a kivert kutyák tömeges feltűnésétől nyilvántartott „új időszámítás” óta – titokban, majd félnyilvánosan igyekezett gondoskodni a rászorulókon. Kezdetben még embereken is, a nála is rosszabbul élő, nyomorgó nyugdíjasokon, magányosokon. Féláron másnapos kenyereket szerzett be a pékségekben, azokat hordta, cipelte öreg, beteges, nehezen kimozduló, nincstelen ismerőseinek. Sőt: a kezdetek legkezdetén még olcsó leveseket is főzött otthon gázon, s azokat is szétmérte. Amikor nyugdíjának vészes csökkenése ezt lehetetlenné tette, gondolt egy nagyot. . . Egy idő múltán az ismerősök arról kezdtek puszogni, hogy Jankát „rajtakapták”, amint a szürkület beállta után konténerekben kotorászik, s kihalászott kincseikkel tömi meg a cekkereit. Volt aki elhitte, volt aki nem, mindenesetre az istápoltjai lassanként lemondták a könyöradományait.

Akkor kezdett az állatokról gondoskodni. Vagy hogy is volt ez? Tulajdonképpen mindig is bolondult értük. Akármilyen kicsi volt is életük folyamán a lakásuk, abból nem hiányozhatott a madárkalitka, amelyben váltakozva csattogott, pityegett vagy rikácsolt hol egy kék tollú kanári, hol egy fekete „bársonygalléros”, sárga mellényes cinege, vagy egy hetyke, vörös képű tengelice. Gyermekkorában, amíg saját házuk volt, a baromfiudvar a sok leghorntól, récétől, rucától nyáron is úgy fehérlett, akár egy hófedte pusztá, de akadt ott gyöngyös is, dióbéllel tömött pulyka, ketrecekben fajnyulak: kosorrú, belga óriás, csincilla, piros szemű szelíd angóra, a „műhelyben” Gege, a játékos, „bokszolós” kecske tanyázott, az ólban pocák, macskák szerte, számolatlanul, s mindig vagy két kutya őrizte a portát. Aztán, ahogy szűkült a tér, fogyott a pénz, és fogytak el körüle a nagy család tagjai, úgy ritkult az állatállomány is. Asszonyként már városba, egy kiutalt házrész egyszobás lakásába került, de akkor még a másik házrész főbérelőivel együtt használhatták az udvart, hát tartott is néhány tyúkot, egy nyulat, kutyát-macskát, és kalitkában madarakat. Hamarosan hírhedt lett az állatimádatáról. A szomszédok, ismerősök kinevették, titkon kicsúfolták, amiért náluk a tyúkokat csak a tojásért (vagy még inkább „csak úgy”, kedvtelésből) tartják, levágni egyet sem engedett, valamennyien végelgyengülésben pusztultak el, s ő mindegyikük halálát hosszan, napokig siratta. A matuzsálemi kort megélt „orosz” nyulat sem engedte megölni, akkor sem, amikor pedig már szélütötten kucorgott a ketrecében, s csak hatalmas, busa feje „élt”. Nem szerzett be fajkutyákat, mindig egy-egy

kóbor ebet karolt fel, főként olyant, amelyik betegnek látszott. Szenvedélyesen szeretett gyógyítani, ápolni. A szomszéd utcában felszedett nagy testű, görbe lábú sárga-fehér foltos, a későbbiek során Morzsának elnevezett keveréket alighanem meg akarták mérgezni (vagy csak véletlenül evett patkánymérges ételből?), szeme hályogos volt, félvak, amikor rátalált, s a járásával, mozgásával is baj volt. Befogadta, állatorvoshoz vitte, hetekig türelmesen csepegtetett pipettával a szemébe, torkába, az ételébe, masszírozta a lábait, később rövid gyógysetákat tett vele, ha elfáradt, felvette, ellenőrzésre vitte, ismét kezelte . . . s Morzsa meggyógyult. Tiszta mogyorószínű szemekkel, derűsen nézett a világba, s ha kissé nehézkesen, döcögve is, de már önállóan járt. Egészen sok évvel később bekövetkezett haláláig, amikor is öregkori végelgyengülésben múlt ki. Janka másik esetét is sokat emlegették szörnyülködve, pedig akkor a pénz még nem számított – annyira. Nevezetesen azt, amikor egy másik, éppen vemhes kutyáját, Rigót, vagy minek is nevezte, nehéz ellésekor kocsival – akkor még megvolt a Citroënjük – lóhalálában vitte állatorvoshoz, aki aztán császármetszéssel vezette le a komplikált műveletet.

Most ott állt a ház előtt és a kutyákat bámulta, „akiket”, néhány időről időre hozzájuk csapódó társukkal egyetemben, már jó ideje etetett – a beáztatott kenyérral, maradékkal, miegyébbel teli ősrög lábast mindig a sarokra vitte ki nekik – de eddig még nem fogadta be őket a portájára. „Mit csináljak veletek?” Valahol a távolban lángolt az egyik bombabecsapódás helye, a szomszédos utcában tűzoltókocsik vijjogtak. A kutyák karéjban ültek, álltak és heverték körülötte, reszkettek, szájukat, szikkadt ínyüket nyaldosták, és mintegy lázban égő szemmel merőn, szuggerálón bámulták. A legkisebb, egy zsemleszerű kis korcs tekergő, amelynek loncsos bundájába lóperje, ördögbockor és bogáncs ragadt, felágaskodott, két apró, sárgöröngyöktől nehéz tappancsát az asszony lábszárának támasztotta, cérnahangon felvakkantott, majd amikor Janka fáradtan megsimította szögletes kis kobakját, megnyalta a kezét.

Janka megrázta a fejét, mintha csak a rossz gondolatait akarná elűzni, büntudatosan belökte a közös vasrácsos kaput, és sietősen beterelte „övéit” a még a maga portájának tartott fedett terasztákolmányra, majd, hogy a „gazda” házában mozgást észlelt, sietve a konyhaajtót is kitérta nekik.

Macskái a kutyák láttán hátukat görbítve ugráltak fel asztalra, polcokra, ablakpárkányra. Akadt olyan is, tapasztalt, tagbaszakadt öreg kandúr, aki nem izgatta magát túlságosan. Nagyjából ismerhette is az ebeket, másod-harmadmagával olykor-olykor elkísérte gazdasszonyát a sarokra ebédosztásra. Most csak inkább illendőségből, megszokásból fújt egyet-kettőt, majd előkelően felvonult a kályha tetejére, összegömbölyödve látszólag álomra hajtotta nagy, kerek fejét, s csak időről időre felvillanó, zöldeken foszforeszkáló szeme jelezte, hogy azért figyel a fejleményeket. A fiatalabb kuvaszok legszívesebben egy kis macskahajszolásra, keringésre adták volna a fejüket, de Janka leszerelte őket. Az éléskamra egyik poros papírzsákjából napon szárított kenyérdarabokat szedett elő, egy jókora lavór vízbe áztatta, majd megkínálta vele a társaságot. Azok – némi marakodás után – jóllakva végigheveredtek a padló koszlott szőnyegén.

Valaki váratlanul ököllel megdöngötte a bejárati ajtót. A kutyák morogni kezdtek, Janka pedig kiriglizte, majd résnyire nyitotta az ajtót. A küszöb előtt Savo, az új gazda állt. Hatalmas szálfatermete az öregcske asszony fölé magasodott. „Szóval jól láttam. Egy egész állatsegreglettel állított be. Az én házamba!” Felemelt hangjától a kutyák nyugtalanogni, vicsorogni kezdtek. Ha Janka nem csapja be hirtelen az ajtószárnyat, a farkaskutya talán nekiugrik a hívatlan látogatónak. Sietve behúzta a riglit, viszont kinyitotta a csepp, alig gyermekfej nagyságú, fakeretes ajtóablakot. Savónak meg kellett görbítenie a derekát, ha be akart látni rajta.

„A maga háza az az új, emeletes, amelyet, mielőtt ideköltözött, az udvar végében építtetett. Ezt a lakást a családomnak még akkor utalta ki a város, amikor maga talán még a világon sem volt!”

„Ki fogom dobálni. Ezt a házat telkestül még az apám vette.”

„Persze. Lakóstud, azért kapta bagóért. Nem tudja kívárni, amíg meghalok? Látja, a szüleim, s a férjem is azóta már szép csendben kiköltöztek a temetőbe.”

„Nincs nekem időm minden matuzsálem lassú halódását és elpatkolását kívárni. Az idő pénz. És ne merje többé a bili tartalmát éjjelente az emésztőgödörbe önteni, mert bepörölöm! Sőt. Mondok egy vicceset: már be is pöröltem!” Savo felröhögött. Így, hogy nevetőráncai széjjel húzódtak, s szögletes, markáns arca a csepp, ódivatú (mióta nem gyártanak már ilyen ablakos ajtókat, istenem!) ablakkeretben közel került,

látszott csak meg, hogy tulajdonképpen már ő sem az a hamvas fiú, akinek messziről látszik.

„Nem volt joga lebontani az udvaron a budit. Nagyon jól tudja, hogy ebben a régi, utcai házban nincs vízvezeték, nincs angol WC. Nekünk a budi jár, azzal együtt utalták ki a lakásunkat. S tudja mit? Én is elárulok magának egy vicceset: már én is bepöröltem. Ezért.”

A férfi arca eltorzult a méregtől. „Micsoda? Hülye vén banya, azt hiszi, mindent eltűrök magától? Azt hiszi, nem tudom, mi megy itt végbe? Hogy az egész padlást telehordta penészes kenyérrel . . . hogy ott fönt zsákszámra áll a kenyérháj, amit egész nyáron ott szárítgatott, teregetett az orrom előtt . . . hogy a hülye tyúkjá itt szart, itt potyogtatott a teraszomon . . .”

„Pardon: a teraszomon. Az én teraszomon. S csak azért, mert nem engedte meg, hogy kint tartsam az udvaron. Különben ne izguljon, tegnapelőtt meghalt szegényke.”

„Még hogy meghalt! *Megdöglött*, nyanyám! És jól is tette, különben én tekerem ki azt a ronda kopasz nyakát! Torkig vagyok, érted? Te egérszaporító . . . patkánynevelő, ronda . . .”

„Hol? . . . Hol van? Miféle . . . Hogy merészel . . .” Az öregasszony levegőért kapkodott. A kutyák, az egyre hangosodó vitától majd kiabálástól felajzva morogni, nyüszíteni, vonyítani kezdtek.

„Hol? A padláson. A pincében. Abban a híres, úgynevezett kiutalt lakásodban. A kenyerek között, úgy biz' ám, ami mágnesként odavonzza őket. Te kakaürítő . . . patkánynevelő . . . egérszagú . . . pisiszagú (ez megtetszett neki, hát vihorászva ismételte) . . . pisiszagú, pisiszagú vénséges vén mámi, te rongyos, te koldus . . . De majd én megmutatom neked . . . De majd én kifordítalak a bőrdöböl . . . Széthajtom az egeidet, a koszos macskáidat, tyúkjaidat, a kóbor kutyáidat . . . mind kiszórom . . .” Egyre jobban belelovalta magát, nyakán kidagadtak az erek, szögletes nagy arca téglavörösben játszott. Hirtelen fogta magát, kirohant az udvarra, a nagylétrát nekitámasztotta a padlásajtónak, s vadul rángatni kezdte, de a vasajtó nem engedett. Erre lefutott, baltával tért vissza, leverte a lakatot, majd fent ordítózva kezdett randalírozni.

Janka nem láthatta, mi történik fent. Csapkodást hallott, recsegést-ropogást, szárnycsattogást. „Alighanem a galambjaim, szegények. Istennem, segítsd meg őket, ne engedd, hogy bántódásuk essék . . . s a macskáim . . . Jaj, Mirci és Cilike talán fent vannak . . . Jaj, mit csináljak?”

Fentről már cserepek hullottak a járdára, kicsődült a szomszédság, kenyereszákok puffantak a kövezeten . . . Savo üvöltve, röhögve tombolt odafönt: „Megvannak! No, ugye megmondtam! Itt vannak az »aranyaid«, banya! Zsákszámra! Ezt tudtok ti gyűjteni: kenyeret! Penészes, kutyáknak való kenyeret, egérszaros kenyeret . . . meg madárszaros kacatokat . . . csupa ócskaság, csupa-csupa »emlék«: molyette fotelek . . . ki velük! Cúvaaaaaj! . . .” s már repítette is le a padlásról az utcára, letről velőt rázó sikoltás hallatszott, káromkodás, jajveszékelés, de a férfi tudatáig már nem ért el: a rombolás gyönyörében égett. Tovább tágította a tetőt, baltájával a gerendákba, tartólécekbe is bele-belevágott, s időről időre le-ledobott egy-egy bútordarabot, szútte képerketet, régi lámpaburát, intarziás fadobozt tele családi fotóval, amely még a levegőben kinyílt, a szél felkapta, messze röpítette a hosszú szoknyás nő, gombos-cipős, riadt képű kisfiúk, délceg, valaha élt férfiak megsárgult arcmásait . . . Közben rálépett az egyik, vak rémületében ide-oda futkosó, megvadult macska mancsára, az belemart. Fájdalmában a másikat ragadta meg, és dühöngve fojtogatni kezdte, az meg karmainak utolsó erejével gyilkosa arcát szántotta fel. Lábai között hemzsegett már, s rettentő félelmében ide-oda cikázott, cincogott a sok megbolygatott egér. Savo kéjes dühében megpróbált néhányat eltaposni, de megcsúszott rajtuk, elesett, már rajta is mászkáltak, ellepték, undorodva söpörte volna le magáról a szürke hadat, hadonászó kezét felsebezte egy lécc. . . A galambok fejvesztett pánikban röpdöstek, csapkodtak szárnyaikkal, neki-nekiverődtek mindennek, a férfi ordítva kapott a szeméhez . . .

Hogy az utolsó percek hogyan zajlottak le, pontosan senki sem tudhatja. Túlélő csatározó, de szavahihető szemtanú sem maradt. Az eseményeket csak holmi zavaros, ellentmondásos tanúvallomások, homályos visszaemlékezések, találgatások, titkos-rémült estéli sutyorgások, babonás félig-elhallgatások, félig-utalások alapján lehet csak rekonstruálni. Lehet, hogy kíváncsiságában, vagy a macskáit, galambjait, holmiját féltve Janka a belülről, a lakásból nyitható mennyezetű padlásajtót kinyitotta, s a gazda azon keresztül zuhant a konyhába. Ám az is lehet, hogy a fenti ugrándozástól, tombolástól az amúgy is gyenge, öreg mennyezet egyszerűen beszakadt (találtak is rajta egy jókora lyukat), s a férfi azon át hullott az asszony nyakába. Nem derült ki – illetve nem hozták nyilvánosságra – vajon a rázuhanó hatalmas, tagbaszakadt férfitest nyomta-e halálra, vagy a padláson egymásnak támasztott, meg-

bolygatott, majd sűrű egymásutánban a lyukon alászálló (vagy szándékosan ledobált?!) kőkemény, éles szélű kenyérdarabokkal tömött zsákok nyomták-e laposra a felfelé bámuló, valószínűleg visítózó Jankát? Az sem derült ki, hogyan halt meg a férfi. Egyesek szerint az őrjüngő galambok még a padláson kivájták (vagy szárnyaikkal kiverték) a szemét, a konyha padlójára esve pedig a kutyafalka egyszerűen széttépte. A visszaemlékezések között akadnak olyan, minden valóságtól elrugaszkodott, nagy fantáziájú mesék is, miszerint az aláhullás előtt a levegőégből két óriás (griff- vagy sas)madár (!) szállott alá, előbb kivájta a férfi szemét, majd a lyukon (azt nem említik, vajon a belső padlásfeljárón, avagy a friss hasadékon át) vészjósló rikácsolás közepette a már őrjüngő, habzó szájú ebek közé hajította. Egy félig vak néne eskü alatt vallotta, hogy ugyanaz a két mesebeli óriásmadár azután gyengéden szárnyaира vette volna Jankát, átrepült vele a tetőn, sokáig kerengett, körözött vele a házuk felett, mialatt Janka érzékeny búcsút vett minden kutyájától, macskájától, galambjától, sőt tőle, a legkedvesebb szomszédaszonyától is(!), majd eltűntek vele egy rózsaszínű(!) felhő mögött.

„Hát akkor ki fekszik a koporsójában? Hiszen eltemették. Maga nem volt ott a temetésen?” firtatták a tamáskodók, az öregasszony azonban, ajkára illesztett, majd begörcsítve hívogató reumás mutatóujjával – olykor még ma is, ha hallgatósága akad – közel inti magához a kíváncsiakat, s színesen, áradóan, igazi mesefa módjára mesélni kezdi, hogy ő bizony, amikor éjszakánként (mert öregségére, sajnos, kimondottan rossz alvó lett) kint sétálgat az utcán, gyakran látja Janka szellemét, amint a konténerekben, kukákban kutat, s a talált élelmiszereket feneketlen szatyraiba gyűjti. Meg hogy a megboldogult (azóta persze rendbe hozott) tetőzetű padlásán éjjelente, de olykor még nappal is, valaki gyakran jön-megy, mocorog. Alighanem Janka raktározza, szortírozza, csomagolja továbbra is a kóbor állatoknak a kenyér- és egyéb ételmaradékot. No, rájuk is fér, mert még mindig annyi a kóbor állat –, de, Uram bocsáss, a „kóbor”, éhező, hajléktalan ember is –, hogy Dunát lehetne velük rekeszteni. Nagyon kelle(né)nek még errefelé a nekik gyűjtögető, róluk gondoskodó Jankák.